

## ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ

*Г. Є. Павлова, д. е. н., професор, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, halynapavlova@ukr.net, orcid.org/000-0002-1400-7348,*

*К. І. Вергун, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОПП Облік і оподаткування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 12877736@student.dsau.dp.ua, orcid.org/0009-0000-5527-9043,*

*Т. В. Остапчук, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОПП Облік і оподаткування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 12877741@student.dsau.dp.ua, orcid.org/0009-0000-3685-3361*

**Методологія дослідження.** Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні системного, комплексного та аналітичного підходів, методів порівняння, узагальнення, групування та економічного аналізу для оцінювання стану, руху й ефективності використання запасів, а також обґрунтування напрямів удосконалення їх обліково-аналітичного та контрольного забезпечення.

**Результати.** Систематизовано основні складові обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства, зокрема бухгалтерський облік, аналітичне забезпечення, внутрішній контроль, управлінський облік та цифрові інструменти. Визначено їх функціональне призначення та взаємозв'язок у формуванні інформаційної основи управлінських рішень. Запропоновано систему показників для комплексного оцінювання стану, структури, динаміки, оборотності, забезпеченості та ефективності використання запасів, що дає змогу виявляти надлишкові, дефіцитні та неліквідні ресурси.

Обґрунтовано напрями удосконалення обліково-аналітичного та контрольного забезпечення, що передбачають поглиблення аналітичного обліку, формування електронного реєстру операцій із запасами, автоматизацію облікових і аналітичних процедур, запровадження контролю мінімального, оптимального та критичного рівнів запасів, посилення внутрішнього контролю та систематичний моніторинг їх оборотності. Доведено доцільність інтеграції облікової, аналітичної, контрольної та цифрової інформації в єдину систему управління запасами, що сприятиме підвищенню оперативності інформаційного забезпечення, оптимізації ресурсів та обґрунтованості управлінських рішень.

**Новизна** Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні методичних підходів до формування обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства на основі інтеграції бухгалтерського обліку, економічного аналізу, внутрішнього контролю, управлінського та цифрового забезпечення. Систематизовано взаємозв'язок зазначених складових як єдиної інформаційної системи, орієнтованої на підвищення оперативності та обґрунтованості управлінських рішень.

**Практична значущість.** Практична значущість одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих методичних підходів підприємствами для удосконалення обліку, аналізу та внутрішнього контролю запасів. Розроблені рекомендації щодо деталізації аналітичного обліку, формування електронного реєстру операцій, контролю рівня запасів та автоматизації аналітичних процедур сприятимуть підвищенню оперативності й достовірності інформації про запаси.

**Ключові слова:** обліково-аналітичне забезпечення, контрольне забезпечення, управління, виробничі запаси, підприємство, методичні аспекти, удосконалення.

**Постановка проблеми.** Ефективне управління запасами є важливою передумовою забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства, раціонального використання ресурсів та підтримання належного рівня його фінансової стійкості. Запаси формують значну частину оборотних активів підприємств, а тому їх надлишкове накопичення або недостатній обсяг можуть зумовлювати додаткові витрати, уповільнення оборотності капіталу, перебої у виробничому процесі та погіршення фінансових результатів. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах нестабільності економічного середовища, коливання цін, ускладнення логістичних процесів та зростання ризиків постачання.

Важливу роль у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень щодо формування та використання запасів відіграє система обліково-аналітичного і контрольного забезпечення. Саме бухгалтерський облік формує інформаційну основу щодо наявності, руху та оцінки запасів, аналіз забезпечує оцінювання їх структури, динаміки й ефективності використання, а контроль спрямований на забезпечення їх збереження, достовірності облікових даних та дотримання встановлених норм і процедур [7].

Разом із тим сучасна практика управління запасами характеризується недостатньою взаємодією облікових, аналітичних і контрольних процедур, що обмежує оперативність отримання інформації та знижує її практичну цінність для управлінських потреб. Існує потреба в удосконаленні методичних підходів до оцінки запасів, їх аналітичного забезпечення, визначення показників ефективності використання та організації внутрішнього контролю. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства й пошуку напрямів його методичного удосконалення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика формування та розвитку системи обліково-аналітичного і контрольного забезпечення управління запасами підприємств посідає важливе місце у сучасних дослідженнях з бухгалтерського обліку, економічного аналізу та внутрішнього конт-

ролю. Теоретичні, методичні та організаційні засади обліку запасів, їх оцінки, документального оформлення та відображення у фінансовій звітності досліджували Гончарук С. М., Бойко О. О. [1], Жуль В. О., Матюха М. М. [2], Ізмайлов Я. О., Свірко С. В. [3], Пушкар І. В., Шишкіна А. П. [4], Колісник О. П., Мазурок О. Р. [5], Скаско О. І., Шандарівський Ю. Т. [6], Орлова В. М., Мазіашвілі А. Р., Шепель К. К. [7] та інші науковці.

Значна увага у наукових працях приділяється проблемам аналітичного забезпечення управління запасами, зокрема оцінюванню їх структури та динаміки, визначенню показників оборотності, оптимізації обсягів, аналізу ефективності використання та впливу запасів на фінансові результати підприємства. Окремий напрям досліджень становлять питання внутрішнього контролю запасів, що охоплюють перевірку їх наявності та збереження, документальне оформлення операцій, контроль руху, виявлення надлишкових і неліквідних запасів та оцінювання ефективності їх використання.

У сучасних дослідженнях простежується тенденція до переходу від розгляду обліку, аналізу та контролю запасів як відносно самостійних функцій до їх інтеграції в єдину інформаційну систему управління підприємством. Особливого значення набувають питання цифровізації облікових процесів, автоматизації контролю руху запасів, оперативного формування аналітичної інформації та використання сучасних цифрових інструментів для підтримки управлінських рішень.

Водночас аналіз наукових публікацій свідчить, що окремі методичні аспекти залишаються дискусійними. Зокрема, потребують подальшого розвитку підходи до формування системи аналітичних показників управління запасами, поєднання даних бухгалтерського обліку з результатами економічного аналізу, удосконалення процедур внутрішнього контролю та забезпечення оперативності інформації для управлінських потреб. Недостатньо комплексно розглядається взаємозв'язок між обліковими, аналітичними та контрольними процедурами на всіх етапах руху запасів - від їх надходження до використання та вибуття.

Попри значний науковий доробок, питання формування цілісного обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства, орієнтованого на підвищення ефективності їх використання та якості управлінських рішень, потребують подальшого дослідження. Це визначає необхідність удосконалення відповідних методичних підходів з урахуванням сучасних умов господарювання, цифровізації обліково-аналітичних процесів та зростання вимог до оперативності й достовірності управлінської інформації.

**Формулювання мети статті.** Метою даної статті є обґрунтування та розвиток методичних підходів до формування обліково-аналітичного і контрольного забезпечення управління запасами підприємства, спрямованих на підвищення ефективності їх обліку, аналізу, контролю та використання в процесі прийняття управлінських рішень.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Запаси є важливою складовою ресурсного потенціалу підприємства та одним із ключових елементів його оборотних активів. Їх наявність і раціональне використання безпосередньо впливають на безперервність операційної діяльності, собівартість продукції, рівень витрат, оборотність оборотного капіталу та фінансові результати підприємства. У зв'язку з цим ефективне управління запасами потребує формування достовірної, своєчасної та достатньої за обсягом інформації про їх склад, структуру, кількісні та вартісні характеристики, рух і стан.

Відповідно до положень НП(С)БО 9 «Запаси» [8] та МСБО 2 «Запаси» [11], запаси розглядаються як активи, що утримуються для подальшого продажу за умов звичайної діяльності, перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу або призначені для споживання у процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг чи здійснення управлінської діяльності. Визнання запасів активом передбачає наявність очікуваних у майбутньому економічних вигід від їх використання та можливість достовірного визначення їх вартості.

Водночас для цілей управління важливим є не лише правильне визначення економічної сутності запасів, а й формування належної системи їх обліково-аналітичного та контрольного забезпечення. Бухгалтерський облік має забезпечувати систематизоване відображення операцій з надходження, переміщення, використання та вибуття запасів, а також формування інформації про їх фактичну наявність і вартість. Аналітична складова повинна забезпечувати оцінювання динаміки та структури запасів, рівня забезпеченості підприємства ресурсами, швидкості їх обороту та ефективності використання. Контрольна складова спрямовується на забезпечення збереження запасів, достовірності облікової інформації, дотримання встановлених норм їх використання та своєчасне виявлення відхилень [3]. Систематизація основних складових обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Систематизація основних складових обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління

|                           |                                                                                                                               |
|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Складова                  | Основне інформаційне та управлінське призначення                                                                              |
| Бухгалтерський облік      | Відображення надходження, руху, використання та вибуття запасів; формування інформації про їх фактичну собівартість і залишки |
| Аналітичне забезпечення   | Оцінювання структури, динаміки, оборотності, забезпеченості та ефективності використання запасів                              |
| Внутрішній контроль       | Перевірка збереження запасів, достовірності облікових даних, законності та доцільності господарських операцій                 |
| Управлінське забезпечення | Використання облікової та аналітичної інформації для планування потреби, оптимізації обсягів і прийняття управлінських рішень |

Джерело: розроблено авторами

Одним із важливих методичних питань бухгалтерського обліку запасів є їх оцінка. Вибір відповідного підходу до оцінювання запасів впливає не лише на величину активів підприємства, а й на собівартість реалізованої продукції, фінансовий результат та показники фінансової звітності. Тому обраний підприємством метод оцінки вибуття запасів має бути економічно обґрунтованим, послідовно застосовуватися та відповідати характеру господарської діяльності.

Важливим напрямом удосконалення обліку є також поглиблення аналітичності інформації. Доцільним є формування аналітичних даних за окремими видами запасів, місцями їх зберігання, матеріально відповідальними особами, напрямками використання та центрами відповідальності. Такий підхід дозволяє оперативніше встановлювати причини зміни залишків, виявляти надлишкові або недостатні обсяги запасів і підвищувати відповідальність за їх збереження та використання [3].

Особливе значення для управління має економічний аналіз запасів. Його доцільно проводити за такими напрямками: аналіз динаміки та структури запасів; оцінювання рівня забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами; аналіз оборотності; визначення частки запасів у складі оборотних активів; виявлення надлишкових, повільно оборотних і неліквідних запасів; оцінювання ефективності їх використання.

Для комплексного оцінювання стану запасів доцільно використовувати систему взаємопов'язаних показників:

- коефіцієнт оборотності запасів;
- тривалість одного обороту запасів;
- коефіцієнт забезпеченості запасами;
- частку запасів в оборотних активах;
- темп зміни запасів порівняно з темпом зміни обсягів діяльності;
- частку повільно оборотних і неліквідних запасів;
- матеріаломісткість продукції;
- рентабельність використання ресурсів.

Застосування зазначених показників у взаємозв'язку дає можливість перейти від простого констатування величини запасів до оцінювання ефективності їх формування та використання. При цьому особливо важливим є порівняння динаміки запасів із дина-

мікою обсягів виробництва та реалізації продукції, оскільки зростання запасів саме по собі не свідчить про покращення ресурсного забезпечення підприємства [6].

Не менш важливою складовою є внутрішній контроль запасів, який доцільно розглядати як безперервний процес, що охоплює всі етапи їх руху: планування потреби та закупівлю, приймання, оприбуткування, зберігання, внутрішнє переміщення, передачу у виробництво та вибуття. Контрольні процедури мають забезпечувати відповідність фактичної наявності запасів даним бухгалтерського обліку, перевірку правильності їх оцінки, документального оформлення операцій та дотримання встановлених норм використання.

Для підвищення результативності контролю доцільно поєднувати попередній, поточний і наступний контроль. Попередній контроль має бути спрямований на обґрунтування потреби в запасах та умов їх придбання; поточний - на контроль надходження, зберігання і використання; наступний – на оцінювання результатів використання запасів, виявлення відхилень та встановлення причин їх виникнення.

В умовах цифровізації господарських процесів важливим напрямом удосконалення є автоматизація обліку, аналізу та контролю запасів. Використання інформаційних систем дає змогу забезпечити оперативне відображення руху запасів, автоматизувати формування аналітичних показників, контролювати мінімальні та максимальні рівні запасів, відстежувати їх оборотність і своєчасно виявляти відхилення. Інтеграція облікової інформації з аналітичними та контрольними процедурами формує передумови для переходу від ретроспективного відображення операцій до оперативного інформаційного забезпечення управління запасами [1].

Можемо констатувати, що удосконалення методичних аспектів обліку, аналізу та контролю запасів має здійснюватися не ізольовано за окремими напрямками, а на основі їх взаємодії та інтеграції в єдину систему інформаційного забезпечення управління підприємством. Це дозволить підвищити достовірність інформації про запаси, посилити контроль за їх збереженням та

використанням, своєчасно виявляти проблемні позиції і створити інформаційну основу для оптимізації обсягів запасів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Важливою складовою обліково-аналітичного забезпечення управління запасами є правильне формування їх вартості на етапі надходження. Відповідно до вимог НП(С)БО 9 «Запаси», первісна вартість запасів залежить від способу їх надходження на підприємство та включає витрати, безпосередньо пов'язані з їх придбанням або отриманням. Залежно від характеру господарської операції запаси можуть надходити в результаті придбання за плату, внесення до статутного капіталу, безоплатного отримання, обміну на інші активи, а також виробництва власними силами. Правильне визначення первісної вартості є необхідною умовою достовірного відображення запасів у бухгалтерському обліку та подальшого формування інформації для аналізу їх ефективності.

Важливе місце в системі управління запасами займає документальне забезпечення операцій з їх руху. Первинні документи мають забезпечувати достовірне відображення інформації про кількість, вартість, номенклатуру, місце зберігання та напрям використання запасів. Належна організація документообігу створює інформаційну основу не лише для бухгалтерського обліку, а й для здійснення внутрішнього контролю та оперативного аналізу руху матеріальних ресурсів. Тому доцільним є формування такого порядку документообігу, який забезпечує своєчасне надходження інформації до відповідальних працівників та її оперативне використання у процесі управління [12].

З метою підвищення ефективності контрольного забезпечення необхідно забезпечити ідентифікацію запасів на всіх етапах їх руху. Доцільним є використання унікальних кодів або номенклатурних номерів, що дають змогу однозначно ідентифікувати кожен групу та вид запасів за кількісними і вартісними характеристиками. Такий підхід зменшує ризик пересортування, необґрунтованого списання, виникнення нестач і надлишків та сприяє підвищенню достовірності аналітичного обліку.

Особливого значення набуває організація контролю за місцями зберігання запасів. Склади, комори та інші місця зберігання повинні відповідати встановленим вимогам щодо забезпечення збереження матеріальних цінностей. За кожним місцем зберігання доцільно закріплювати матеріально відповідальну особу, а відповідну інформацію використовувати під час оформлення первинних документів та проведення інвентаризацій. Регулярне зіставлення фактичної наявності запасів із даними бухгалтерського та аналітичного обліку дозволяє своєчасно виявляти нестачі, надлишки, псування та інші відхилення.

Водночас ефективне управління запасами передбачає не лише контроль їх збереження, а й оцінювання ефективності використання. Надмірне накопичення запасів призводить до відволікання оборотних коштів, збільшення витрат на їх зберігання та ризику морального або фізичного старіння. Натомість недостатній рівень запасів може спричинити перебої у виробничому процесі, порушення строків виконання замовлень та втрати потенційних доходів. У зв'язку з цим аналітичне забезпечення має бути спрямоване на визначення оптимального рівня запасів з урахуванням потреб підприємства, інтенсивності їх використання та умов постачання [2].

На нашу думку, для підвищення ефективності використання запасів доцільно здійснювати систематичний аналіз їх оборотності, структури та матеріаломісткості діяльності підприємства. Основними напрямками оптимізації можуть бути скорочення необґрунтованих залишків, своєчасне виявлення повільно оборотних і неліквідних запасів, удосконалення норм їх витрачання, пошук надійних каналів постачання, використання ресурсозберігаючих технологій та залучення вторинних ресурсів.

Удосконалення обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами передбачає поєднання достовірної оцінки, належного документування, деталізованого аналітичного обліку, постійного контролю та систематичного аналізу ефективності їх використання. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити достовірність облікової інформації, а й своєчасно виявля-

ти відхилення, оптимізувати обсяг запасів, скорочувати витрати та підвищувати обґрунтованість управлінських рішень [4].

Формування інтегрованої системи обліково-аналітичного та контрольного забезпечення створює передумови для підвищення оперативності й обґрунтованості прийняття управлінських рішень щодо формування, руху та використання запасів підприємства. Узгодження інформаційних потоків між бухгалтерським, управлінським обліком, економічним аналізом і внутрішнім контролем дозволяє забезпечити своєчасне отримання достовірної інформації про наявність, структуру, вартість та рух запасів, а також своєчасно виявляти відхилення й реагувати на них.

Для підвищення ефективності обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами вбачаємо за доцільне впровадити такі методичні заходи:

1. Формування електронного реєстру операцій із запасами, який забезпечуватиме можливість оперативного отримання інформації про всі первинні документи за визначений період, видами запасів, місцями їх зберігання та матеріально відповідальними особами.

2. Удосконалення аналітичних відомостей щодо запасів шляхом формування структурованої інформації про їх залишки, надходження, вибуття, вартість та оборотність у розрізі окремих номенклатурних позицій і місць зберігання. Це сприятиме оперативному оцінюванню стану запасів та виявленню позицій із надлишковим або недостатнім рівнем забезпечення.

3. Запровадження системи контролю розрахунків із постачальниками за операціями, пов'язаними з придбанням запасів. Доцільним є регулярне проведення звірки взаєморозрахунків та зіставлення даних бухгалтерського обліку з інформацією первинних документів і документами контрагентів.

4. Формування системи оперативного контролю рівня запасів, яка передбачатиме встановлення мінімального, оптимального та критичного рівнів забезпечення за основними видами запасів. За досягнення критичного рівня система має сигналізувати про необхідність поповнення запасів для недо-

пущення перебоїв у виробничій або операційній діяльності.

5. Автоматизація аналітичного контролю оборотності запасів із формуванням інформації про повільно оборотні, надлишкові та неліквідні запаси. Це дозволить своєчасно приймати рішення щодо оптимізації їх структури та скорочення витрат, пов'язаних із зберіганням [5].

Вбачаємо, що запропонований підхід забезпечить взаємозв'язок між обліковою інформацією, аналітичними показниками та контрольними процедурами, що дозволить перетворити дані про запаси на дієвий інструмент управління. У результаті підприємство отримує можливість своєчасно визначати потребу в запасах, контролювати їх рух і збереження, оцінювати ефективність використання та приймати обґрунтовані оперативні, тактичні й стратегічні управлінські рішення.

Ефективність управління запасами підприємства значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення управлінських процесів. Відокремлене здійснення облікових, аналітичних і контрольних процедур не забезпечує повною мірою своєчасного виявлення відхилень та обґрунтування управлінських рішень. У зв'язку з цим доцільно розглядати обліково-аналітичне та контрольне забезпечення як цілісну систему взаємопов'язаних складових, кожна з яких виконує визначені функції та формує інформаційне підґрунтя для управління запасами [2].

З огляду на це, систематизація основних складових такої системи передбачає визначення їх завдань, інформаційних джерел, методичних інструментів та очікуваного управлінського результату. Запропонована систематизація дозволяє комплексно представити взаємозв'язок бухгалтерського, аналітичного, контрольного, управлінського та цифрового забезпечення управління запасами підприємства (табл. 2).

Наведена систематизація свідчить, що результативність управління запасами формується за умови взаємодії всіх складових інформаційного забезпечення. При цьому бухгалтерський облік формує первинну інформаційну основу, аналітичне забезпечення забезпечує оцінювання стану та ефектив-

ності використання запасів, внутрішній контроль спрямований на виявлення відхилень і ризиків, управлінський облік забезпечує планування, а цифрові інструменти підвищують оперативність обробки та викорис-

тання інформації. Їх інтеграція створює основу для своєчасного прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо формування, руху та використання запасів.

Таблиця 2

Система обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства

| Складова забезпечення   | Основні завдання                                                    | Джерела інформації                                                                        | Методичні інструменти                                                 | Управлінський результат                             |
|-------------------------|---------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| Бухгалтерський облік    | Відображення наявності та руху запасів                              | Первинні документи, реєстри обліку, фінансова звітність                                   | Оцінка, документування, рахунки обліку, аналітичний облік             | Достовірна інформація про залишки та рух запасів    |
| Аналітичне забезпечення | Оцінювання стану, структури та ефективності використання запасів    | Дані бухгалтерського та управлінського обліку                                             | Аналіз динаміки, структури, оборотності, матеріаломісткості           | Виявлення тенденцій і резервів оптимізації          |
| Внутрішній контроль     | Забезпечення збереження та достовірності інформації                 | Первинні документи, дані складського та бухгалтерського обліку, результати інвентаризації | Документальна перевірка, інвентаризація, звірка, контрольні процедури | Виявлення відхилень, нестач, надлишків та порушень  |
| Управлінський облік     | Формування інформації для оперативного планування потреби в запасах | Внутрішня управлінська інформація, бюджети, нормативи                                     | Бюджетування, нормування, план-факт аналіз                            | Обґрунтування потреби та оптимального рівня запасів |
| Цифрове забезпечення    | Оперативне формування та обробка інформації                         | ERP-системи, електронні документи, бази даних                                             | Автоматизація, аналітичні панелі, контрольні алгоритми                | Оперативність та прозорість управління запасами     |

Джерело: розроблено авторами

Важливою складовою обліково-аналітичного забезпечення управління запасами є систематичне оцінювання їх стану, структури, руху та ефективності використання. Проведення такого аналізу дає змогу не лише визначити фактичний рівень забезпеченості підприємства ресурсами, а й своєчасно виявити надлишкові або дефіцитні запаси, уповільнення їх оборотності, зростання матеріаломісткості та інші фактори, що впливають на ефективність господарської діяльності [3].

Для забезпечення комплексності аналітичного оцінювання доцільно використовувати систему взаємопов'язаних показників, які характеризують оборотність, достатність, структуру, динаміку та ефективність використання запасів. Основні методичні показники аналізу ефективності управління запасами та напрями їх практичного використання систематизовано в табл. 3.

За даними табл. 3 можна зробити висновки, що комплексне застосування наведених показників дає змогу оцінити кількіс-

ні та якісні параметри управління запасами. Показники оборотності характеризують швидкість використання ресурсів, коефіцієнт забезпеченості - відповідність фактично-

го рівня запасів потребам підприємства, а показники структури та динаміки – зміни їх ролі у складі оборотних активів.

Таблиця 3

## Методичні показники аналізу ефективності управління запасами

| Показник                           | Методика визначення                                                                  | Економічний зміст                                                             | Напрямок використання в управлінні                 |
|------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|
| Коефіцієнт оборотності запасів     | Собівартість реалізованої продукції / Середня вартість запасів                       | Характеризує кількість оборотів запасів за період                             | Оцінювання швидкості використання запасів          |
| Тривалість одного обороту запасів  | Кількість днів у періоді / Коефіцієнт оборотності                                    | Визначає середню тривалість перебування запасів в обороті                     | Виявлення уповільнення або прискорення оборотності |
| Коефіцієнт забезпеченості запасами | Фактичний запас / Нормативний запас                                                  | Характеризує достатність запасів для забезпечення діяльності                  | Визначення дефіциту або надлишку запасів           |
| Частка запасів в оборотних активах | Запаси / Оборотні активи $\times 100\%$                                              | Визначає роль запасів у структурі оборотного капіталу                         | Оцінювання структури активів                       |
| Темп зміни запасів                 | Вартість запасів звітного періоду / Вартість запасів базового періоду $\times 100\%$ | Характеризує динаміку накопичення запасів                                     | Виявлення тенденцій зміни обсягів запасів          |
| Матеріаломісткість                 | Матеріальні витрати / Обсяг виробництва                                              | Характеризує обсяг матеріальних ресурсів на одиницю результату                | Виявлення резервів ресурсозбереження               |
| Частка неліквідних запасів         | Неліквідні запаси / Загальна вартість запасів $\times 100\%$                         | Відображає рівень ресурсів, які не використовуються або повільно реалізуються | Виявлення резервів вивільнення оборотних коштів    |

Джерело: розроблено авторами

Вважаємо, що запропонована система показників формує методичну основу для своєчасного виявлення надлишкових, дефіцитних і неліквідних запасів, оцінювання ефективності їх використання та обґрунтування управлінських рішень щодо оптимізації обсягів і структури запасів підприємства.

Результати проведеного дослідження свідчать, що підвищення ефективності управління запасами потребує не лише вдосконалення окремих облікових або аналітичних процедур, а й їх комплексного узгодження з системою внутрішнього контролю

та потребами управління. Виявлені проблеми – недостатня деталізація інформації, несвоєчасність її отримання, накопичення надлишкових і неліквідних запасів, розбіжності між обліковими даними та фактичною наявністю, а також недостатня інтеграція обліку й управління – зумовлюють необхідність системного методичного удосконалення відповідного інформаційного забезпечення. З огляду на це запропоновано комплекс напрямів удосконалення обліково-аналітичного та контрольного забезпечення запасів, спрямованих на підвищення інфор-

мативності обліку, оперативності отримання даних, посилення контрольних процедур, оптимізацію рівня запасів та підвищення обґрунтованості управлінських рішень. Уза-

гальнення виявлених проблем, запропонованих методичних інструментів та очікуваних результатів їх упровадження наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Напрями удосконалення обліково-аналітичного та контрольного забезпечення запасів

| Виявлена проблема                                         | Запропонований напрям удосконалення                         | Методичний інструмент                                                       | Очікуваний ефект                                |
|-----------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|
| Недостатня деталізація інформації про запаси              | Поглиблення аналітичного обліку                             | Аналітичні рахунки за видами, місцями зберігання та відповідальними особами | Підвищення інформативності обліку               |
| Несвоєчасне отримання інформації про рух запасів          | Автоматизація облікових процедур                            | Електронний документообіг, ERP-системи                                      | Підвищення оперативності інформації             |
| Накопичення надлишкових запасів                           | Запровадження контролю рівня запасів                        | Мінімальний, оптимальний і критичний рівні                                  | Скорочення витрат на зберігання                 |
| Наявність повільно оборотних і неліквідних запасів        | Регулярний аналітичний моніторинг                           | Аналіз оборотності та структури запасів                                     | Вивільнення оборотних коштів                    |
| Розбіжності між фактичною та обліковою наявністю          | Посилення внутрішнього контролю                             | Інвентаризація, контрольні звірки                                           | Зменшення ризику нестач і надлишків             |
| Недостатній взаємозв'язок обліку та управління            | Інтеграція облікової, аналітичної та контрольної інформації | Єдина інформаційна система управління запасами                              | Підвищення обґрунтованості управлінських рішень |
| Відсутність оперативного попередження про дефіцит запасів | Система контрольних індикаторів                             | Автоматичні повідомлення про досягнення критичного рівня                    | Запобігання перебоям у діяльності               |
| Недостатня оцінка ефективності використання запасів       | Розширення аналітичних процедур                             | KPI: оборотність, матеріаломісткість, забезпеченість                        | Підвищення ефективності використання ресурсів   |

Джерело: розроблено авторами

Запропоновані напрями удосконалення спрямовані на комплексне підвищення ефективності обліку, аналізу та контролю запасів. Їх реалізація забезпечить підвищення оперативності й інформативності облікових даних, оптимізацію рівня запасів, посилення внутрішнього контролю та формування більш обґрунтованої інформаційної основи для прийняття управлінських рішень.

**Висновки.** У результаті проведеного дослідження обґрунтовано необхідність комплексного підходу до формування обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління запасами підприємства.

Систематизовано методичні показники аналізу запасів, що дають змогу оцінювати їх оборотність, забезпеченість, структуру, динаміку, матеріаломісткість та рівень неліквідних запасів. Їх комплексне застосування створює інформаційну основу для виявлення надлишкових або дефіцитних ресурсів, визначення резервів оптимізації та підвищення ефективності використання оборотних активів.

Запропоновано напрями удосконалення обліково-аналітичного та контрольного забезпечення, які передбачають поглиблення аналітичного обліку, автоматизацію облі-

кових процедур, моніторинг рівня та оборотності запасів, посилення внутрішнього контролю, інтеграцію облікової, аналітичної та контрольної інформації, а також використання системи контрольних індикаторів. Інтеграція обліку, аналізу, контролю та цифрових інструментів у єдину інформаційну систему сприятиме підвищенню прозорості руху запасів, своєчасному виявленню проблемних позицій, оптимізації ресурсного забезпечення та підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

## Література

1. Гончарук С.М., Бойко О.О. Сучасний стан та напрямки вдосконалення обліку виробничих запасів за національними і міжнародними стандартами. *Молодий вчений*. 2023. № 7(119). С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-14>.
2. Жуль В.О., Матюха М.М. Методичні засади обліку виробничих запасів. Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2022 р. Київ : КНУТД, 2022. Т. 2. С. 113-118. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/22823>.
3. Ізмайлов Я.О., Свірко С.В. Удосконалення методичних аспектів обліку, аналізу та контролю запасів підприємств. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 1(95). С. 39-44. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2021-1\(95\)-39-44](https://doi.org/10.26642/ema-2021-1(95)-39-44).
4. Пушкар І.В., Шишкіна А.П. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-74>.
5. Колісник О.П., Мазурок О.Р. Теоретико-методичні аспекти управління запасами. *Український економічний часопис*. 2023. № 3. С. 58-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-3-10>.
6. Скаско О.І., Шандарівський Ю. Т. Обліково-аналітичне забезпечення в управлінні запасами підприємства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2025. № 84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-84-16>.
7. Орлова В.М., Мазіашвілі А. Р., Шепель К.К. Сучасний стан обліку та напрямки вдосконалення документального оформлення використання запасів в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.80.286808>.
8. Міністерство фінансів України. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : наказ від 20.10.1999 № 246. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
9. Міністерство фінансів України. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів : наказ від 10.01.2007 № 2. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0002201-07>
10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
11. МСБО 2 «Запаси»: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-2-inventories/>
12. Перевозова І.В., Павлова Г.Є. Управління оборотними активами підприємства та їх видами. *Економіка та суспільство*. Випуск 26. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/325/311>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-12>.

## References

1. Honcharuk, S.M., & Boiko, O.O. (2023). Suchasnyi stan ta napriamky vdoskonallennia obliku vyrobnychkykh zapasiv za natsionalny-my i mizhnarodnymy standartamy. *Molodyi vchenyi*, 7(119), 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-14>.
2. Zhul, V.O., & Matiukha, M.M. (2022). Metodychni zasady obliku vyrobnychkykh zapasiv. *Innovatyka v osviti, nautsi ta biznesi: vyklyky ta mozhlyvosti. Proceedings from MIIM '22: III-third Vseukrainskoi konferentsii здobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh*. (Kyiv, 17 lystopada 2022 r.) Kyiv: KNUTD, T.2. (pp. 113-118). Retrieved from <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/2282>
3. Izmailov, Ya.O., & Svirko, S.V. (2021). Udoskonallennia metodychnykh aspektiv obliku, analizu ta kontroliu zapasiv pidpriemstv. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, 1(95), 39-44. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2021-1\(95\)-39-44](https://doi.org/10.26642/ema-2021-1(95)-39-44).
4. Pushkar, I.V., & Shyshkina, A.P. (2022). Osoblyvosti oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia zapasamy. *Ekonomika ta suspilstvo*, (44). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-74>.
5. Kolisnyk, O.P., & Mazurok, O.R. (2023). Teoretyko-metodychni aspekty upravlinnia zapasamy. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, (3), 58-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-3-10>.
6. Skasko, O.I., & Shandarivskyi, Yu.T. (2025). Oblikovo-analitychne zabezpechennia v upravlinni zapasamy pidpriemstva. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu, Ekonomichni nauky*, (84). DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-84-16>.
7. Orlova V.M., Maziashvili, A.R., & Shepel, K.K. (2022). Suchasnyi stan obliku ta na-priamky vdoskonallennia dokumentalnoho oformlennia vykorystannia zapasiv v Ukraini. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, (80). DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.80.286808>.
8. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhgalterskoho obliku 9 «Zapasy»: nakaz vid 20.10.1999 № 246. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>

9. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii z bukhhalter-skoho obliku zapasiv : nakaz vid 10.01.2007 № 2. Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0002201-07>

10. Zakon Ukrainy Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: vid 16.07.1999 № 996-XIV. Ofitsiyniy vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

11. MSBO 2 «Zapasy»: Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 2. Retrieved from <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-2-inventories/IAS-2>

12. Perevozova, I.V., & Pavlova, H.Ye. (2021). Upravlinnia oborotnymi aktivamy pidpryyemstva ta yikh vydamy. *Ekonomika ta suspilstvo*, Vyp. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-12>.

## ACCOUNTING, ANALYTICAL, AND CONTROL SUPPORT FOR A COMPANY'S INVENTORY MANAGEMENT: METHODOLOGICAL ASPECTS OF IMPROVEMENT

*H. Ye. Pavlova, D.E., Professor, Dnipro State Agrarian and Economic University,*

*K. I. Verhun, Master's degree student (Accounting and Taxation program), Dnipro State Agrarian and Economic University,*

*T. V. Ostapchuk, Master's degree student (Accounting and Taxation program), Dnipro State Agrarian and Economic University*

**Methods.** The research methodology is based on the application of systemic, comprehensive, and analytical approaches, as well as methods of comparison, generalization, grouping, and economic analysis, to assess the status, trends, and efficiency of resource utilization, and to identify areas for improving their accounting, analytical, and control systems.

**Results.** The main components of the accounting, analytical, and control support for a company's inventory management – specifically, financial accounting, analytical support, internal control, management accounting, and digital tools – have been systematized. Their functional purposes and interrelationships in forming the information basis for management decisions have been identified. A system of indicators is proposed for a comprehensive assessment of the status, structure, dynamics, turnover, availability, and efficiency of inventory use, which makes it possible to identify excess, deficient, and illiquid resources.

Directions for improving accounting, analytical, and control support are substantiated, including the deepening of analytical accounting, the creation of an electronic register of inventory transactions, the automation of accounting and analytical procedures, the implementation of controls for minimum, optimal, and critical inventory levels, the strengthening of internal control, and the systematic monitoring of inventory turnover. The paper demonstrates the feasibility of integrating accounting, analytical, control, and digital information into a unified inventory management system, which will contribute to improving the timeliness of information support, optimizing resources, and ensuring the soundness of management decisions.

**Novelty.** The scientific novelty of the results obtained lies in the improvement of methodological approaches to developing accounting, analytical, and control support for enterprise inventory management based on the integration of accounting, economic analysis, internal control, management, and digital support. The interrelationship between these components has been systematized as a unified information system aimed at improving the timeliness and soundness of management decisions.

**Practical value.** The practical significance of the results obtained lies in the possibility for enterprises to use the proposed methodological approaches to improve the accounting, analysis, and internal control of inventories. The developed recommendations regarding the detailing of analytical accounting, the creation of an electronic register of transactions, inventory level control, and the automation of analytical procedures will help improve the timeliness and reliability of inventory information.

**Keywords:** accounting and analytical support, control support, management, inventory, enterprise, methodological aspects, improvement.

*Стаття надійшла до редакції 03.09.2026 р.*

*Прийнята до публікації 18.09.2026 р.*

*Дата публікації 30.09.2026 р.*